

2020

in ba la ns

magazine over
onderwijs

Arbeidsmarkt,
talentontwikkeling
en al doende leren

9 789090 336657

€ 14,95

Sociale gelijkheid begint met gelijk onderwijs

De overheid en de samenleving verwachten van het onderwijs een aanpak tegen de toenemende sociale ongelijkheid. Zijn wij verantwoordelijk voor dit probleem en kunnen wij het oplossen? Nee, scholen en leraren zijn oorzaak noch oplossing. Wel kunnen we een rol van betekenis spelen. Hoe? Dit artikel gaat over de vraag wat het onderwijs *kan* en *moet* doen.

Voorspelling: corona vergroot sociale verschillen

De aanpak van de toenemende sociale gelijkheid stond reeds op de agenda. De coronacrisis maakt het probleem alleen maar urgenter. Het virus raakt de onderste sociaaleconomische laag van de samenleving harder. Mensen met een lager inkomen, leven en werken dicht op elkaar. Verder komen onderliggende aandoeningen als overgewicht vaker voor.

Verder verschilt de kwaliteit van thuisonderwijs sterk. Laagopgeleide ouders hebben vaak minder voorzieningen in huis en kunnen inhoudelijk minder begeleiding bieden. Kinderen raken in zo'n situatie verder achterop dan anderen – en dat heeft niets met talent of inzet te maken.

De economische gevolgen van de crisis zullen zwaarder wegen voor mensen die hun brood verdienen met fysieke arbeid. Als we niets doen, zullen rijken rijker worden en armen armer – dat stellen historicus Bas van Bavel en ecooloog Marten Scheffer (Trouw, 16-05-20). Instituties die de welvaart verdelen, zoals die er waren na de wereldoorlogen, zijn er nu niet meer.

Reageren we niet op deze toenemende sociale ongelijkheid? Dan zal dit nu al schrijnende probleem in de nabije toekomst monsterlijke vormen aannemen.

Feit: veel hangt af van de omgeving waarin je opgroeit

De wereld waarin de scholieren van vandaag straks gaan opereren, zal nog dynamischer zijn dan we ons nu kunnen voorstellen. Taken die bij de overheid lagen, schuiven naar de samenleving, waarbij bestaande verbanden steeds losser worden. Een deel van de samenleving kan meekomen, een ander deel blijft achter.

Wie zelfredzaam is en goed kan omgaan met flexibiliteit heeft voordelen, wie daar niet toe in staat is blijft achter (Sociaal Cultureel Planbureau, 2016). Zo bewegen we ons naar een samenleving van winnaars en verliezers, van *haves & cans* tegenover *havenots & cannots*.

Geboren worden in een gezin van *haves*, betekent opgroeien met ouders die je ontplooiing kunnen faciliteren. Kinderen uit zo'n nest hebben een grote kans om zich te ontwikkelen tot *cans* – mensen die beschikken over studievaardigheden, sociale bedrevenheid en technologische bekwaamheid.

Havenots maken een minder gunstige start. Ze hebben te maken met de stress en de beperkingen die krappe financiën met zich meebrengen, omstandigheden waardoor zij een groot risico lopen om tot de *cannots* te gaan behoren.

Daarbij komt nog de groeiende segregatie tussen *haves & cans* en *havenots & cannots*. Steeds homogener zijn woonwijken, steeds zeldzamer zijn contacten die de grenzen doorkruisen. Waar je vandaan komt, zal een belangrijke factor blijven voor succes en geluk. Persoonlijke eigenschappen als talenten, leergierigheid en doorzettingsvermogen doen er steeds minder toe. *Havenots* moeten over een uitzonderlijk krachtige persoonlijkheid beschikken om hun talenten tot hun recht te laten komen.

Ontwikkeling: digitale vaardigheden zijn van levensbelang

Het probleem van laaggeletterdheid is niet afgenomen – ondanks alle onderwijsvoorzieningen en educatieve programma's die we in Nederland organiseren. We weten dat laaggeletterdheid en laaggecijferdheid enorme belemmeringen zijn. Daarbij komt nu ook lage digitale geletterdheid, een relatief 'nieuwe' basisvaardigheid die net zo onmisbaar is.

We leven in een informatiesamenleving, waarin technologische ontwikkelingen accelereren. Zijn de voordelen hiervan toegankelijk? Alleen voor mensen die beschikken over de benodigde digitale vaardigheden. Het bijhouden hiervan tijdens je werkzame leven, doet een groot appèl op zelfredzaamheid. Onderwijs speelt hierin nog nauwelijks een rol: je zult het vooral zelf moeten uitvogelen.

Jongeren die matig digitaal geletterd zijn, zullen de grootste moeite hebben met het bijhouden van technologische ontwikkelingen in hun vak en in de maatschappij. Zij zullen zich in de sociaaleconomische onderlaag van de samenleving blijven bewegen. Kansen om verder te komen, zullen structureel aan hen voorbijgaan.

Vraag: hoe kunnen we ongelijkheid verkleinen?

Het probleem van sociale ongelijkheid is niet nieuw. Het heeft altijd bestaan en zal voorlopig niet 'opgelost' worden. Wel kunnen we de oorzaken verminderen en de gevolgen verkleinen. Daarbij heeft onderwijs een cruciale rol te vervullen.

In vergelijking met veel andere landen is de ongelijkheid in Nederland relatief klein. Dat wil echter niet zeggen dat we tevreden mogen zijn, zeker niet gezien de bovengeschetste trends en ontwikkelingen. Als het niet lukt om veranderingen door te voeren, zal de ongelijkheid ook hier in Nederland problematische vormen aannemen.

Uit onderzoeken blijkt dat genoten onderwijs in Nederland een goede voorspeller is van succesvol participeren in de maatschappij. Dat legt een grote verantwoordelijkheid bij de sector. Onderwijs kan – nee, *moet* – er alles aan doen om te voorkomen dat de *havenots* van vandaag de *cannots* van morgen zijn.

Wie bij het afmeren de boot mist, zal deze nooit meer bijhalen.

Oplossingen: dit kan én moet het onderwijs

Hoe kan het onderwijs mensen klaarmaken voor een kansrijke toekomst? Met deze uitgave van In Balans proberen we vanuit verschillende perspectieven antwoorden op deze vraag te geven. Wat betreft sociale ongelijkheid, moeten we de verantwoordelijkheid nemen om iedereen een goede start te bieden én de mogelijkheid om zich een leven lang te blijven ontwikkelen.

Gelijkheid in onderwijs

In de bestaande keten van basis-onderwijs, voortgezet onderwijs, middelbaar beroepsonderwijs en hoger onderwijs, blijken de overgangen tussen de verschillende schooltypen (PO, VO en vervolgonderwijs) veelal drempels. Jongeren met een achterstand ondervinden daar in het bijzonder last van.

Kinderen en jongeren met een kansrijke achtergrond, worden gunstiger beoordeeld bij schooladvies en -keuze. Daarbij komt dat er – naast het reguliere onderwijs – schaduwonderwijs is ontstaan. Ouders die het kunnen betalen, voorzien hun kinderen van huiswerkondersteuning, bijles en training.

Het onderwijs moet zo lang mogelijk een ontmoetingsplaats zijn voor alle jongeren. Uiteraard met alle mogelijkheden om individuele talenten te stimuleren. We moeten drempels tussen de verschillende schooltypen (PO, VO en vervolgonderwijs) wegwerken. En voorzieningen uit het schaduwonderwijs onderbrengen in het reguliere stelsel.

Basisvaardigheden uitbreiden

Geletterdheid, calculatie en digitale vaardigheden krijgen in de nieuwe curricula voor alle sectoren gelukkig al meer aandacht. Van belang is om vanaf de start van het onderwijs doorlopende leerlijnen op deze thema's te scheppen en te borgen. Daarnaast verdienen ook andere vaardigheden aandacht om leerlingen voor te bereiden op de dynamische maatschappij van de toekomst.

Het onderwijs moet prioriteit maken van zogenaamde 21e-eeuwse vaardigheden, zoals ondernemerschap, creativiteit, probleemoplossend vermogen, samenwerken, communiceren en – zeker niet in de laatste plaats – technologische bekwaamheid.

Leven lang ontwikkelen

Nu stopt onderwijs bij het verlaten van de school. Dat terwijl het van levensbelang is dat mensen blijven leren – ook na hun opleiding. Anders komt er hoe dan ook een moment dat ze ingehaald worden door de praktijk, waarna hun kansen in de maatschappij rap slinken.

En voor welke beroepen leiden we eigenlijk op? Het blijkt lastiger dan ooit om te voorspellen aan welke kennis en kunde in de toekomst behoefte zal zijn. De schatting is dat over tien tot vijftien jaar meer dan 50% van de beroepen nieuw zal zijn. De arbeidsmarkt van de toekomst vraagt om een hoge mate van flexibiliteit. Hoe zorgen we voor duurzame inzetbaarheid voor iedereen?

Samen met de arbeidsmarkt en de overheid, zijn we verplicht om het *leven lang ontwikkelen* te faciliteren. Mensen kunnen alleen hun individuele verantwoordelijkheid oppakken als wij de noodzakelijke voorwaarden scheppen.

rjnconsult
onderwijs

